

IDEALISMUS VČERA A DNES

Psal se rok 1809 a Josef Dobrovský právě dopisoval své životní dílo, Zevrubnou mluvnici jazyka českého (Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache). Sestavoval ho v době, kdy to měl český národ se svou svébytností opravdu nahnuté. Šance, že český jazyk přežije ofenzívu germanizace byla tak mizivá, že je až s podivem, že se s naší mateřštinou nesetkáváme už jen ve vědeckých knihovnách a ve skanzenech. Jak už víme, s odstupem času onen tehdy zdánlivě nereálný projekt záchrany jazyka českého se podařilo dotáhnout do vítězného konce.

Když o této etapě českých dějin mluvíme, používáme termíny jako obrozenci nebo buditelé a myslím, že si příliš neuvědomujeme, že za celým národním obrozením stáli lidé se svými osobními problémy a dramaty. Že před sebou často neviděli jasný cíl a že jediné, co jim zbývalo je víra v úspěch jejich činnosti a taky idealismus. A jsme u toho. Idealismus víra v to, že mohu něco změnit, že stojí za to se nesmířit se stavem společnosti to bylo motorem v té době zdánlivě nesmyslných a často nepřijímaných snah. Co všechno idealismus dokázal, vidíme sami.

O necelých sto let později je už jazykový boj úspěšně dokončen, ale potřeba idealismu rozhodně nezaniká. A dobrým příkladem muže, který se snažil žít podle ideálů, může být Tomáš Garrigue Masaryk. Konkrétně můžeme zmínit jeho postoje během tzv. hilsneriády. Můžeme si položit otázku: Byl snad Leopold Hilsner jeho příbuzný? Neměl Masaryk v té době daleko důležitější povinnosti než bránit jednoho společností i justici odsouzeného Žida před antisemitismem zakořeněným mezi lidmi? Budoucí prezident se do případu vložil hlavně kvůli svým ideálům a nezrazení svého svědomí. I přes to, že mu to v tehdejším veřejném mínění přihrálo záporné body.

Celé dvacáté století vlastně přímo přetévalo touhou po ideálech, ačkoliv si to lidé odmítali přiznat. S rozvojem blahobytu a konzumní společnosti si lidé podvědomě začali připouštět, že společnosti něco chybí. V tomto směru společnost "zaměstnaly" obě světové války a následné martyrium studené války spojené s rozdělením světa na washingtonskou a moskevskou část. Díky tomu společnost ještě úplně neuvízla v konzumní pasti a stále se daly nacházet problémy, kvůli nimž stálo za to se angažovat ať už proti hrozbě rozšíření komunismu ve východní Evropě, v některých asijských a latinskoamerických zemích nebo třeba boji proti zbraním atomového věku a marným vojenským intervencím.

Odlišná situace byla ve východní Evropě, kde byla společnost po druhé světové válce vystavěna na pokřivených ideálech vzájemné rovnosti a starosti o vlastní píseček. Ani přes tuto společenskou masáž ale zdravé ideály z části lidí nevyprchaly. Někteří sice tyto ideály potlačili nechutí na sebe upozorňovat a brát na sebe břemeno zodpovědnosti za celý národ a jeho budoucnost. Našli se ale i lidé, kteří se do opět zdánlivě marného boje nebáli vstoupit. Opět skrze ně promlouval idealismus, že se společnost dá změnit a byl to idealismus tak silný, že jim v krušných dobách pomáhal přežívat v komunistických žalářích a dával jim sílu

dívat se na perzekuci nejen své vlastní osoby, ale i svého okolí a často to byl idealismus tak silný, že jim nedovolil zříct se svého svědomí ani u popravčí oprátky. Naše polistopadová svoboda vyklíčila právě v krvi těchto mučedníků svědomí a v jejich ideálech. A bylo by naší ostudou, kdybychom necelé čtvrtstoletí po “sametové revoluci” tyto ideály opouštěli.

V devadesátých letech dvacátého století dostal idealismus silnou ránu. Většinová západní společnost ztratila přirozeného nepřítele v komunistickém bloku a cílem lidského snažení se stalo vlastní štěstí a blahobyť. Z tohoto honu za osobním štěstím občas probleskly protesty lidí, kterým zůstala trocha idealismu v krvi, spojených v neziskových organizacích typu Amnesty international nebo Human rights watch v boji proti porušování lidských práv, které s pádem komunismu zdaleka nevyumizelo.

V Československé republice naopak po pádu komunistického režimu došlo k úžasné erupci idealismu mnoho věcí najednou šlo a společnost byla plná ideálů, jak se získanou svobodou naložit. Vzniklo mnoho neziskových organizací a část z nich si vytkla cíl upozorňovat na nesrovnalosti v lidskoprávní oblasti. Kdo jiný by měl upozorňovat na potlačování základních lidských svobod než občané země, která měla s popíráním lidských práv dlouholeté zkušenosti? Kdo jiný by měl být svědomím světa než ti, kteří se z útlaku moci vymanili?

V průběhu devadesátých let ovšem přišlo rychlé vystřízlivění. Naděje vkládané do nového státního zřízení se ukázaly jako nespílitelné. Lidé si začali uvědomovat, že člověk patří mezi politickou reprezentaci je vlastně také jenom člověk a že svoboda vyžaduje určité oběti. Lidé zjistili, že ani postava prezidenta Václava Havla není zárukou ideální společnosti a že jeden člověk, ať už má morální kredit jakkoliv vysoký nedokáže republiku spasit. Přesto ale idealismus z lidí úplně nezmizel. Příkladem toho, že skepse národ ještě naplno neovládla můžou být protestní akce namířené proti tzv. opoziční smlouvě např. IMPULS 99, Dřevíčská výzva nebo Děkujeme, odejděte. Od přelomu tisíciletí se ale setkáváme se zajímavým fenoménem. Lépe řečeno s velmi destruktivním fenoménem.

Říkáme mu “blbá nálada” poprvé tento termín zřejmě užil Václav Havel ve svém slavném rudolfinském projevu. Je to stav skepse vybízející k nulové aktivitě v občanské společnosti. Je to stav, kdy zájem o veřejné dění končí nadávkami na politické představitele ve výčepu. Je to stav pranýřování nepřímé demokracie a házení zvolených zástupců do jednoho pytle s tím, že “stejně všichni kradou a jsou tam pro peníze”. Je to stav, kdy člověk místo radosti z vlastního života vidí jen to, v čem to má jeho soused lepší, jednodušší a kdo má vyšší cifru na výplatní pásce. Je to stav závidění a pomluv. Je to stav bez jakýchkoli ideálů. Jen deprese z toho, že lépe už nebude a chtělo by to pevnou ruku. Je to prostě “blbá nálada”.

Do blbé nálady nás tlačí nevědomky média zveřejňováním informací o propouštění z pracovišť, nezaměstnanosti a špatných hospodářských výsledcích. Olej do symbolického ohně přilévají někteří opoziční politici svými tezemi o spálené zemi, o všudypřítomné korupci a o nějakém “Absurdistanu”, ve kterém prý žijeme. Jistě, naše země rozhodně není ideální, ale pouhým vymezováním se a řečnickými dovednostmi ještě nikdo zemi nespasil. A v

poslední době se k nim přidávají i různí političtí samospasitelé, kteří mají ke všemu co “moudrého” říct a na všechno mají “zázračný recept”.

A právě toto prostředí v nás dusí idealismus. Přesto si ale myslím, že idealismus je postojem pro dnešní svět. Neboť nedávná zkušenost nám říká, že pokud v sobě necháme našim ideálům volný průchod, dostaví se radost a jistá euforie. Vzpomeňme na zjitřelou atmosféru, která panovala v době prezidentské volby v lednu roku 2013. O politiku se najednou začali zajímat i lidé, kteří o ní jen málokdy zavadí, a hlavně se o ní začali zajímat mladí lidé. Zejména mezi podporovateli prezidentského kandidáta Karla Schwarzenberga se zrodila nezvyklá sounáležitost: objevila se víra, že prostřednictvím tohoto kandidáta lze alespoň částečně zlepšit politickou kulturu v naší zemi tolik pošramocenou různými skandály.

Jak už jsem výše napsal, jedním z hlavních nositelů “karlovske nálady” byli mladí lidé lidé nezatížení zklamáním devadesátých let, lidé nepoznamenaní zvyky z dob komunismu, lidé pro něž je svoboda normální součástí života, lidé pro které účast ve volbách neznamena vzpomínku na “povinné” volby za totalitu, ale povinnost občanskou. To, že naše generace nezažila komunismus, musíme brát jako naši zásadní výhodu.

Je jenom na nás, jestli se necháme nebo nenecháme strhnout primitivním negativismem, který nám podsouvá nálada ve společnosti. Je jenom na nás, zda v sobě necháme zakořenit pasivitu, že stejně nic nezměníme a že už nás čeká jenom beznaděj. Je jenom na nás, jestli vezmeme příležitost “za pačesy” a budeme se angažovat. Je jenom na nás, jestli se zmůžeme jenom na pouhou kritiku aktuální situace, nebo jestli budeme schopni angažovat ať už na poli politickém nebo v rámci občanské společnosti. A je také jenom na nás, komu dáme ve volbách svůj hlas. A nesmíme se bát začít už dnes. Nesmíme totiž “blbě náladě” dovolit postupovat dále, zabíjet naše ideály a stavět se na jejich pozice. Idealismus totiž postojem pro dnešní svět určitě je! Měli bychom mít stále na paměti slogan na pamětní desce studentského pochodu ze 17. listopadu 1989 na budově Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy na Albertově: “KDO, KDYŽ NE MY? KDY, KDYŽ NE TEĎ?”